

Handleiding¹

Powerpoint-presentatie klinische les

Hiervoor ligt een handleiding die gebruikt kan worden bij de dia's van de powerpoint presentatie.

Dia 1 t/m 35 is een algemene klinische les

Dia 36 t/m 45 gaat over een mondonderzoek

Bij iedere dia kunnen de volgende onderdelen aangeven zijn:

1. Vragen bij de dia
2. Verhaal bij de dia
3. Tips en adviezen

In de tekst is datgene wat **vetgedrukt** is de tekst van de dia

Als bij de dia een **animatie** is opgenomen dan wordt dit vermeld.

Wie kan deze klinische les geven?

Deze les kan gegeven worden door een **geschoolde aandachtsvelder mondzorg, geschoolde docent van het ROC of geschoolde mondhygiënist.**

---

¹ *Ontwikkeld en samengesteld door WFM Pelkmans – Tijs, onderwijs- en adviesbureau mondzorg en mondverzorging kwetsbare ouderen*

(1) Klinische les, mondverzorging voor kwetsbare ouderen

(2) Programma

Verhaal bij de dia

Het programma ziet er als volgt uit:

1. Inleiding: we staan stil bij de vraag **waarom er nu meer aandacht voor mondverzorging is** en is dat wel nodig.
2. **Welke ongemakken kun je** in de mond van kwetsbare ouderen **aantreffen** en wat kunnen we daar aan doen.
3. **Een DVD mondverzorging** voor verzorgenden laat zien hoe je **tanden en kiezen**, een **kunstgebit** en de **mondholte** het beste kunt reinigen. (+ eventueel een practicum)
4. Een **mondonderzoek** omdat het poetsen van een mond zonder dat je weet wat in de mond aanwezig is, moeilijk is.
5. **Mondverzorgingsbeleid op de afdeling** gebruik van formulieren, plan van aanpak
6. **Samenvatting en vragen stellen**

(3) Waarom Mondverzorging

Voordat we op deze vraag verder ingaan komen er direct een aantal vragen. Steeds verschijnt er een vraag die ik voor zal lezen. Door je vinger op te steken geef je aan dat je het met deze vraag eens bent.

(4) Mondverzorging? Animatie (6x)

Vragen bij de dia

1. **Ik poets zeker 1x per dag mijn tanden en kiezen.**
2. **Ik gebruik naast een tandenborstel ook ragertjes ,(of) stokertjes of floss.**
3. **Als ik ziek ben poets ik mijn tanden niet zo goed.**
4. **Als ik minder goed poets voelt dat niet prettig.**
5. **Ik weet hoe de mond van de bewoner eruit ziet.**
6. **Als ik weinig tijd heb sla ik het poetsen van de mond van de bewoner soms over.**

Tips/adviezen:

Deze vragen worden gebruikt om de cursist alert te maken. Reageer niet op de reacties van de cursisten. Koppel datgene wat opgevallen is tijdens de powerpoint presentatie terug. B.v. bij de uitleg van tandplaque terugkoppelen naar de vraag: "wat gebeurt als mondverzorging een dag overgeslagen wordt? ; of bij het mondonderzoek: "weet je hoe een mond eruit ziet?" etc

(5) Waarom nu ineens meer aandacht voor mondverzorging? Animatie 3 x

Verhaal bij de dia

1. **Mensen houden langer hun eigen gebit.** Vroeger hadden bijna alle bewoners een kunstgebit; heel vroeger was het kunstgebit een huwelijksgeschenk!
2. **Mensen worden steeds ouder; de zelfredzaamheid neemt af** met het gevolg dat ze meer zorg van anderen nodig hebben; **de chronische ziekten nemen toe** en er **worden meer medicijnen gebruikt.** Medicijnen kunnen van invloed zijn op de mondgezondheid zoals het hebben van een droge mond (veelvoorkomend) met als gevolg minder natuurlijke reiniging en daardoor vlugger gaatjes en tandvleesontstekingen
3. **De tandheelkundige technieken zijn toegenomen** denk hierbij aan frameprotheses, kronen en bruggen, implantaten en klikgebitten.

(6) Wat is de grootste oorzaak van mondproblemen? Animatie 5x

Verhaal bij de dia

1. De grote boosdoener is **de tandplaque** die hoofdzakelijk **uit bacteriën (80%)** bestaat. Iedereen heeft tandplaque in zijn mond. Als je net gepoetst hebt voelen je tanden glad aan maar na verloop van tijd gaat het stroever aanvoelen (dat kun je met je tong voelen) wat je voelt is tandplaque. Als je minstens 1x per dag poetst haal je steeds de tandplaque (bacteriën) weg doe je dat niet of wordt dat niet gedaan dan heeft dat gevolgen. (als je overslaat en nog eens dan heeft dat gevolgen)
2. **Tandplaque bestaat voor 80% uit bacteriën**
3. **De gevolgen van tandplaque zijn: gaatjes en ontstoken tandvlees**

KORTOM POETSEN IS NOODZAKELIJK

(7) De gevolgen van een slechte mondhygiëne zijn: Animatie 6 x

Verhaal bij de dia

1. **Pijn** → met als gevolg **moeite met eten** of niet eten → vermagering
2. **Slechte adem** → dit heeft **invloed op sociale contacten**; het is niet fijn als een kleinkind zegt dat opa stinkt.
3. **Infectiegevaar** op afstand
  - Pneumonie **longontstekingen**
  - **Bacteriële endocarditis** (ontsteking van het endocard, de binnenwand van de verschillende ruimten in het hart: de bacteriën in de mond komen in de bloedbaan)
  - **Diabetes moeilijker in te stellen**; Infecties bij diabetici moeten zoveel mogelijk voorkomen worden.

(8) Een gezonde mond heeft de volgende kenmerken: Animatie 5x

Vragen bij de dia

Vraag aan de verzorgenden: hoe ziet volgens jullie een gezonde mond eruit?

Verhaal bij de dia

1. De slijmvliezen zijn roze van kleur, vochtig en bloedt niet.
2. Het tandvlees (rondom de tanden → aanwijzen) is stevig en niet oedemateus
3. De tong bevat geen overmatige aanslag.
4. Er zijn geen zweertjes of verdikkingen in de mond
5. De bewoner heeft geen klachten en kan goed eten en kauwen

Tips/adviezen:

Wijs op de dia steeds aan: slijmvliezen, tandvlees rondom de tanden

(9) Welke problemen komen het meest voor in de mond Animatie 7x

Vragen bij de dia

Vraag aan de verzorgenden: welke problemen komen volgens jullie in de mond voor?

Animatie (7x)

- Ontstoken tandvlees (gingivitis)
- Ontstoken kaakbot (parodontitis)
- Gaatjes in tanden en kiezen
- Ulceraties (zweertjes)
- Ontsteking van het slijmvlies
- Schimmelinfecties
- Droge mond

Tips/adviezen:

Het kan zijn dat problemen met de prothesen genoemd gaan worden. Vertel dat deze later terugkomen

(10) Ontstoken tandvlees (gingivitis)

(11) Gezond en ongezond Animatie 4x

Verhaal bij de dia

Tandplaque is de oorzaak van ontstoken tandvlees

Gezond is roze, stevig, niet dik en het bloedt niet

Ontstoken is rood, oedemateus, bloedt bij aanraking en kan pijn doen.

Tips/adviezen:

Wijs op de dia aan het verschil tussen gezond en ongezond en vertel erbij dat de ene dia voor de behandeling is gemaakt en de andere dia na de behandeling

(12) Tandplaque veroorzaakt ontstoken tandvlees

Verhaal bij de dia

Ernstige situatie; zo kan iemand binnenkomen

Tips/adviezen:

Wijs op de dia het tandsteen, de aanslag, plaque en teruggetrokken tandvlees aan (dit kun je niet zelf verwijderen, hier is de hulp van de tandarts bij nodig)

(13) Parodontitis (ontstoken kaakbot)

Verhaal bij de dia

Bij gingivitis is alleen het tandvlees ontstoken maar bij parodontitis is ook het kaakbot ontstoken met als gevolg → teruggetrokken tandvlees, langere tanden, los staande tanden en kiezen. De tanden kunnen erg los gaan staan met het risico dat ze er uit vallen.

Tips/adviezen

1. Contact met de tandarts!
2. Wijs aan: teruggetrokken tandvlees, overgang wortel-kroon, hoe ver het kaakbot is geresorbeerd (opgelost)

(14) 2.Gaatjes in tanden en kiezen

(15), tandplaque veroorzaakt gaatjes in tanden en kiezen.

Verhaal bij de dia

Als de overgang van tand en tandvlees niet goed gereinigd wordt kunnen er gaatjes ontstaan. Slechte mondhygiëne is hier de oorzaak van.

Tips/adviezen

Wijs aan dat het weghouden van de lip erg belangrijk is
Contact met tandarts

(16) Tandplaque veroorzaakt cariës (gaatie).

Verhaal bij de dia

Als gaatjes groot worden en de bacteriën in het wortelkanaal (de zenuw) komen kan er een abces ontstaan met als gevolg kiespijn.

Tips/adviezen

Aanwijzen: linker foto gaatje nog niet tot het wortelkanaal; rechterfoto: vertel dat het gaatje groter is geworden en de bacteriën hebben een weg naar het wortelkanaal gevonden → gevolg abces (onderaan)

(17) Wortelcariës (gaatie in de wortel van de tand)

Verhaal bij de dia

Rechter plaatje: als het tandvlees teruggetrokken is (aanwijzen) en de overgang tandvlees – tand niet goed gepoetst wordt kan er een gaatje in de wortel van de tand ontstaan. Daarom de lip altijd weghouden -> zie wat je doet!! Alleen dan kun je het goed schoon maken.

Linker plaatje: Ook kan het zijn dat er onder een prothese wortels van de tand nog aanwezig zijn.

Als deze bedoeld waren om houvast te geven aan de prothese dan moeten die wortelresten goed schoon gehouden worden. Is het een scherpe rand en laat de bewoner merken dat het pijn doet dan contact opnemen met de tandarts.

Tips/adviezen

In beide gevallen contact opnemen met de tandarts

(18) Ulceraties(zweertjes) bij prothesen of scherpe randen van tanden

(19) Ulceraties kunnen ontstaan ten gevolge van een scherpe rand van een prothese of tand

Verhaal bij de dia

(aanwijzen) Oude tanden en kiezen kunnen scherp worden vanwege: knarsetanden, natuurlijke slijtage maar ook doordat een deel van de tand afbreekt. Ook een prothese kan scherpe randen hebben vanwege breuk.

Daarom altijd controleren of de prothese geen scherpe randen heeft. Als een bewoner niet wil eten dan kan het zijn dat er een ulceratie zit. Altijd controleren met een spiegelje en licht.

Tips/adviezen

Bij ulceraties snel contact opnemen met de tandarts om de scherpe rand weg te laten halen.

Aanwijzen: scherpe randen en ulceratie

(20) Slijmvliesontstekingen onder prothesen

(21) Slijmvliesontstekingen onder de prothese Animatie 2x

Verhaal bij de dia

Ontsteking van het slijmvlies kan ontstaan doordat de prothese 's nachts altijd inblijft en/of dat de prothese niet goed schoon gemaakt wordt.

Betere mondverzorging is belangrijk

Tips/adviezen

1. Wijs de haakjes van de frameprothese aan;
2. Leg uit hoe een frameprothese eruit gehaald kan worden:
neem dan het frame of plaatje uit de mond door op de metalen ankers aan beide kanten je vinger te plaatsen en met een stevige druk naar boven (als het frame in de onderkaak zit) of een stevige trek naar beneden (als het frame in de bovenkaak zit)
3. Goede mondverzorging bieden

(22) Schimmelinfecties

(23) schimmelinfecties Candida

Verhaal bij de dia

Schimmelinfecties, witte vlokken op de slijmvliezen kan zowel op het gehemelte, in de wangen of op de tong voorkomen. Begin met **betere mondverzorging** toe te passen, de **prothese 's nachts droog weg te leggen** en de **mondholte te reinigen** (met een vochtig gaasje)

Schimmelinfecties kunnen ontstaan door:

- Verminderde weerstand.
- Slechte mondverzorging
- Prothese die 's nachts in een glas water wordt gelegd.
- Combinatie van bovengenoemde items.

Tips/adviezen

1. Goede mondverzorging
2. Als een betere mondhygiëne niet helpt dan na 10 dagen een arts inschakelen

(24) Schimmelinfecties mondhoek animatie 1x

Verhaal bij de dia

Ook in de mondhoek kan er een schimmelinfectie (**cheilitis angularis**) ontstaan. Vraag een zelf aan de specialist ouderengeneeskunde of tandarts

Reden kan zijn:

- Verminderde weerstand
- Slechte mondverzorging
- Steeds vochtige mondhoeken (kwijlen)

(25) Droge mond Animatie 6 x

Vragen

1. **Vraag:** hebben jullie wel eens een droge mond ?(b.v. na uitgaan en veel alcohol drinken of tijdens een flinke verkoudheid)
2. **Vraag:** wat doe je als je een droge mond hebt?

Verhaal bij de dia

Hoe herken je een droge mond

1. **Problemen met eten en slikken (glas water erbij geven)**
2. **Problemen met spreken**
3. **Meestal ontstoken tandvlees en snel gaatjes**
4. **Slechte adem**
5. **Gesprongen lippen en gescheurde mondhoeken**
6. **Beslag op de tong**

Wat kun je ertegen doen?

Water drinken bij eten, spray ,vaseline op lippen en tussendoor ijsje/vochtige wattenstaven

Tips/adviezen

Maak je mond thuis eens droog met een föhn. Probeer daarna te praten en/of te eten.

(26) Welke tandheelkundige voorzieningen kom je tegen? Animatie 8x

Vragen

Welke tandheelkundige voorzieningen kom je tegen.

- **Gebitsprothesen**
- **Vieze prothesen**
- **Oude prothesen**
- **Loszittende prothesen**
- **Partiële prothesen (plaatje)**
- **Frame prothese**
- **Klikgebit met implantaten**
- **Kronen en bruggen**

(27) Een gebitsprothese

Verhaal bij de dia's

Prothese onderhoud:

- 2x per dag met een protheseborstel reinigen
- mondholte reinigen
- na iedere maaltijd afspoelen
- droog wegleggen

(28) een vieze prothese

Verhaal bij de dia's

Dit mag niet!!!

(29) 25 jaar oude prothese

Verhaal bij de dia

Deze prothese is oud en grauw. Waarschijnlijk heeft deze prothese steeds in water gelegen met een reinigingstablet.. Deze tabletten tasten langzaam de kunststof van de prothese aan. Dit heeft tot gevolg dat er kleine putjes in de kunststof komen. Het gevolg is dat bacteriën zich nestelen en de prothese is steeds moeilijker schoon te maken.

Als er veel tandsteen op de prothese zit dan een nacht wegleggen in water + azijn. 2/3 water en 1/3 azijn.

(30) loszittende prothese

Verhaal bij de dia

Als de prothese steeds uitzakt → contact tandarts. Bij gebruik van kleefpasta 2 druppels aanbrengen. De prothese indoen en even aandrukken. Nóóit de hele prothese met kleefpasta insmeren.

(31) Partiële plaatprothese;

Verhaal bij de dia

Een gedeeltelijke prothese voorzichtig met de ijzeren haakjes, partiële prothese niet kantelen bij het uitdoen zoals bij een volledige prothese

Tips/adviezen

Haakjes aanwijzen; deze zijn zeer fragiel

(32) frameprothese,

Verhaal bij de dia's

Steviger dan een plaatprothese, haakjes zijn steviger, zit vaak beter

(33) Prothese in combinatie met implantaten (klikgebit) Animatie 4x

Verhaal bij de dia

1. Kunstgebit/klikgebit
2. Implantaten
3. Doorsnede van een implantaat in een kaak
4. Implantaten met klikgebit

Tips/adviezen

Steeds het nieuwe plaatje aanwijzen

(34) implantaten schoon en niet schoon. Animatie 1x

Verhaal bij de dia

Het implantaat op de eerste dia is schoon en het tandvlees is gezond.

Het implantaat op de 2^e dia is vies, ontstoken en niet gezond

Als implantaten ontsteken is dat heel vervelend. De bewoner wil het gebit niet meer in en kan daardoor moeilijke eten.

Tips/adviezen

Goede mondreiniging toepassen en eventueel contact opnemen met een tandarts

(35) Mondhygiëne bij implantaten

Verhaal bij de dia

- 2x daags reinigen met zachte tandenborstel + water (tandpasta niet nodig)
- 1x daags corsodylgel in slotje van het implantaat aanbrengen (op recept)
- Prothese ook 2x daags reinigen

Tips/adviezen:

Wijs de plaats aan waar de gel aangebracht kan worden

(36) Mondonderzoek

Let op dia 36 t/m 45 gaan over het mondonderzoek. De werkgroep van de praktijk module is van mening dat je een mond niet goed kunt reinigen als je niet weet hoe de mond van de bewoner eruit ziet.

Door met een spiegeltje en een lampje in de mond kijken zie je hoe de situatie in de mond is en kun je gerichte mondverzorging aanbieden.

Wij vinden dat je in de mond het licht aan moet doen!!

(37) Doel mondonderzoek Animatie 1x

Verhaal bij de dia

- Signaleren of er problemen in de mond zijn
- Kijken welke mondverzorging gegeven moet worden
- **Kortom** als je in de mond kijkt en voelt (met een spiegeltje en licht) weet je hoe de mond eruit ziet

(38) Lippen

Verhaal bij de dia

- Dit is het eerste wat je van iemand ziet
- Gezonde lippen zijn roze van kleur en vochtig

(39) Mondonderzoek lippen Animatie 2x

Verhaal bij de dia

- Trek bovenlip en vervolgens onderlip naar buiten door stevig vast te houden tussen duim en wijsvinger.

Tips/adviezen wijs aan hoe de lippen vastgehouden wordt; niet op de rand vasthouden maar bij de omslagploo

Laat de cursisten dit bij zichzelf doen. Doe het voor en laat hen het na doen.

Procedure:

- Ga via de mondhoeken met de wijsvingers in de mond
- Ga met de wijsvinger tot de omslagploo
- Plaats aan de buitenkant van de lip de duim (duim en wijsvinger zitten tegenover elkaar)
- Pak stevig vast en schuif de vingers van de mondhoek naar het midden (zie foto)

Let erop dat ze met duim en wijsvinger werken dat de duim of wijsvinger geplaatst wordt bij de omslagploo. Alleen op deze manier kun je stevig vastpakken en ga je niet knijpen.

(40) Wangslimvlies Animatie 2x

Verhaal bij de dia

Het wangslimvlies bekijken met licht en een spiegelkje. Gezond wangslimvlies is roze en vochtig. Bij de een na laatste kies in de bovenkaak zie je in het wangslimvlies een lichte verdikking: dat is een speekselklier.

Tips/adviezen

Bij het 2^e plaatje aangeven dat bij het schoonmaken van de mondholte op deze manier met een vochtig gaasje de wangzakken kunnen worden schoongemaakt.

(41) gehemelte

Verhaal bij de dia

Voorste deel is hard (voel maar met de tip van je tong)

Achterste deel is zacht

Gehemelte bevat kleine speekselklieren.

Tips/adviezen

Kokhalsneigingen kunnen ontstaan bij het duwen op het zachte gehemelte

(42) Tong Animatie 1x

Verhaal bij de dia

- Gezonde tong is roze en vochtig
- Belangrijk bij het eten en praten

- Tong heeft meerdere smaakpapillen: kleintjes voorop de tong; grote achterop de tong en aan de zijkant lange papillen

Veel aanslag op de tong vermindert de smaak!

Een tong met veel aanslag schoonmaken met een:

- Tongspatel
- Tandeborstel
- Vochtig gaasje

Tips/adviezen

1. Een tong met veel aanslag geeft smaakvermindering dus het reinigen van een tong met aanslag is nodig.

(43) Inspectie tongranden

Verhaal bij de dia

Met een vochtig gaasje vasthouden en kantelen (droog gaasje plakt)

(44) Mondbodem

Verhaal bij de dia

Gezond: roze en vochtig. Blauwe aderen zijn zowel in de mond bodem als onder de tong zichtbaar.

(45) Aftasten Mondbodem of kaakwal

Verhaal bij de dia

Door de kaakwal af te tasten kun je aan de bewoner zien of hij/zij pijn heeft. Ook wortelresten zijn voelbaar (contact tandarts)

(46) DVD mondverzorging van TNO

(47) Mondreiniging kwetsbare ouderen volgens de landelijke Richtlijn

Verhaal bij de dia

- **Systematisch reinigen van de mond:** tanden en kiezen, tussen tanden en kiezen, slijmvliezen en tong om voedselresten te verwijderen:
- **Spoelen** : glas water na de maaltijd
- **Poetsen** :bij voorkeur 2 x daags maar tenminste 1 x daags met fluoridetandpasta en elektrische tandenborstel
- **Gebitsprothese** met borstel en vloeibare zeep
- 's nachts droog bewaren

Tips/adviezen

kan ook als flyer uitgereikt worden samen met dia 48

(48) Samenvatting

Verhaal bij de dia

- **Droge lippen: vaseline of lippenbalsum aanbrengen**
- **Bij voorkeur 2 x daags poetsen (tenminste 1 x daags) met elektrische tandenborstel of met zachte tandenborstel**
- **Prothese met vloeibare zeep; 's nachts droog bewaren**
- **Mondholte 1 x daags met gaasje en lauw water schoonmaken**
- **Droge mond: vochtig houden (glas water, nat gaasje)**
- **Te grote prothese: 2 druppels kleefpasta**
- **Implantaten: 2x daags reinigen, 1x daags corsodylgel aanbrengen**
- **Mondonderzoek**

Tips/adviezen

kan ook als flyer uitgereikt worden samen met dia 47

Literatuur bronnen

- **C. de Baat, Geriatrische tandheelkunde**
- **C. de Baat en W.F.M. Pelkmans – Tijs, Implantaten en prothetische constructies.**
- **Landelijke Richtlijn Mondzorg, NVVA**
- **I. van der Waal, Atlas Mond- en Kaakchirurgie**
- **Gordon Pattison, Periodontal Instrumentation**
- **WFM Pelkmans – Tijs, handleiding: mondzorg en mondverzorging verpleeg- en verzorgingshuizen**